

Az Egyesült Nemzetek Szervezete és Darfúr

ADATLAP

Háttér

A becslések szerint több mint 200.000 ember vesztette életét és legkevesebb 2 milliónak kellett elhagyni otthonát Darfúrban 2003 óta, amikor kitört a harc a szudáni kormányerők és a velük szövetséges dzsandszavid milícia, valamint más fegyveres lázadó csoportok között. A civilek megölését, valamint nők és fiatal lányok megerőszakolását is magukba foglaló gyakori atrocitások folytatódnak, aláhúzva az azonnali cselekvés szükségességét.

Az ENSZ már 2003-ban felhívta a figyelmet a darfúri válságra, és kiemelt prioritásként határozta meg a problémát hosszú távon megoldó határozat megszületését a Biztonsági Tanács és a két egymást követő ENSZ-főtitkár számára. A politikai megoldásra való törekvésen túl az ENSZ partnereivel közösen nyújtja a legtöbb segínyt Darfúr, valamint a csádi és közép-afrikai köztársaságbeli menekülttáborok számára. Ezzel párhuzamosan az ENSZ emberi jogi szakértői jelentést tesznek a visszaélésekről és felügyelik a helyi bíróságok azon erőfeszítéseit, amelyek az elkövetők igazságszolgáltatás elé állítását célozzák.

Az Afrikai Unió (AU) védnöksége alatt, valamint az ENSZ és partnereinek támogatásával létrejött Darfúri békemegállapodást (Darfur Peace Agreement) 2006. május 5-én írták alá. Továbbra is intenzív diplomáciai és politikai kampány folyik a dokumentumot még alá nem írók bevonására a békefolyamatba. Az ENSZ emellett logisztikai és műszaki segítséget biztosít az AU által 2004 óta Darfúrba küldött megfigyelők számára, valamint terveket dolgoz ki és hajt végre a többdimenziós békeművelethez.

A 2006. november 16-i addisz-abebei magas szintű találkozón született döntésnek megfelelően, amelyen a volt ENSZ-főtitkár, a Biztonsági Tanács öt állandó tagjának képviselői, a szudáni kormány, valamint az AU és más, a térségben politikai befolyással bíró államok és szervezetek küldöttei, illetve az Afrikai Unió Szudáni Missziójába (AMIS) csapatokat küldő országok közül is néhányan részt vettek, az ENSZ Békefenntartási Műveletek Főosztálya (DPKO) az AMIS egy háromlépcsős kibővítését és egy példa nélküli AU-ENSZ közös békefenntartó erő felállítását határozta el. Ban Ki-moon ENSZ-főtitkár és a nemzetközi közösség más szereplőinek közbenjárására Szudán 2007. júniusában beleegyezését adta a kontingens telepítésébe.

Politikai és diplomáciai erőfeszítések

Az ENSZ-főtitkár kiemelt fontosságúnak tekinti a politikai megoldáskeresést a darfúri válságra. Ennek érdekében alapos munkát végzett és végez a régió és a szélesebb értelemben vett nemzetközi élet szereplőinek közreműködésével, amely magában foglalja a szudáni elnök Omar Al-Bashirral folytatott rendszeres, négy szemközti egyeztetéseket is, ahogy az 2007 január 29-én Addisz-Abeában és 2007. március 28-án a szaúd-arábiai Rijádban is történt.

Darfúri különmegbízottját, Jan Eliassont 2006. decemberében nevezte ki, aki Afrikai Unió kollégájával, Salim Ahmed Salim úrral karöltve a felek közt ide-oda ingázva jelentős diplomáciai erőfeszítéseket tett a politikai előrelépés érdekében. Munkájuk eredménye az erőszak megfékezésén, a békefenntartók jelenlétével biztosított tűzszüneten, a humanitárius helyzet terén elért előrelépésen, és a hatalmi- és vagyonmegosztási intézkedéseket is magában foglaló békemegállapodás megszületésén mérhető le, amelynek köszönhetően a darfúri válságot a súlyának megfelelően kezelik.

2007. június 9-én a különmegbízottak benyújtották a darfúri békefolyamatról szóló menetrendjüket a Biztonsági Tanácshoz. Ez három szakaszra bontható: az elsőben egyesíteni kellett az összes folyamatban lévő béketeremtő javaslatot, a második intenzív diplomáciai egyeztetéseket irányzott elő Khartoum és a 2006-os Darfúri Béke Megállapodást (DPA) addig alá nem író országok között, a harmadik pedig már a konkrét béketárgyalásokat tartalmazza, amelyek Eliasson úr szerint idén nyáron indulhatnak meg. Megismételte az ENSZ-főtitkár felekhez intézett kérését a harcok és a bombázások beszüntetésére annak érdekében, hogy a tárgyalások kedvező légkörben kezdődhessenek meg.

2007. június 17-én az ENSZ Biztonsági Tanácsának képviselői Khartoumban találkoztak al-Bashir szudáni elnökkel, hogy elfogadtassák a vegyes békefenntartó művelet minden elemét. Jelezték, amennyiben az ENSZ megkapja a szükséges garanciákat a vezetési és irányítási struktúrák és rendszerek feletti ellenőrzésre, javaslatot tesznek a közös művelet finanszírozására.

A Biztonsági Tanács szankciói

A Biztonsági Tanács 2004. július 30-án az 1556-os számú határozatának elfogadásával fegyverembargót rendelt el minden, Darfúrban található nem állami entitás és magánszemély, így a dzsandszavid milíciára vonatkozóan is. A 2005-ben elfogadott 1591-es határozat a fegyverembargó hatályának kiterjesztésével, és négy magánszemély – két lázadóvezér, egy korábbi szudáni légierő parancsnok és a kormányt támogató milícia vezetője – esetében az utazási tilalom és vagyonzárolás elrendelésével megszigorította a szankciókat.

Békefenntartás

Az ENSZ az AMIS megerősítése és egy stabil békefenntartó erő Darfúrba telepítése céljából egy háromfázisú intézkedés-sorozatot hajt végre. A koncepcióról szóló megállapodás a 2006. november 16-i magas szintű találkozózn született meg Addisz-Abeában. Ezt követően a jóváhagyást az AU Béke és Biztonsági Tanácsnak (AU Peace and Security Council) november 30-i nigériai találkozóján, valamint a Biztonsági Tanácstól 2006. december 19-én kapta meg. A szudáni kormány jelenlegi álláspontja szerint a terv mindhárom része elfogadható.

A koncepció az AMIS kibővítését célzó intézkedéseket tartalmazza egy kisebb (Light Support Package - LSP) és egy nagyobb (Heavy Support Package - HSP) támogatási csomag, valamint egy közös AU-ENSZ művelet keretében. A terv minden szakasza önálló, az ENSZ az AU és a szudáni kormány közti feltétel- és megállapodás-rendszeren alapul. Ezek elérése érdekében az ENSZ a támogatás szintjére és formájára, a vezetési és irányítási kérdésekre és a mindezt szabályozó jogi keretre is kiterő komplex tárgyalásokat folytatott. A közös AU-ENSZ művelet példa nélkül álló partnerségi kapcsolat az ENSZ békefenntartás történetében.

Az úgynevezett **Light Support Package (LSP)** az AMIS vezetési-működési kapacitásának támogatását szolgálja és egy 105 fős katonai kiképzőtiszt, egy 34 fős rendőrségi tanácsadói, és egy 48 fős polgári személyzetből áll, teljes felszereltséggel. Az LSP nagy részének telepítése 2007 júniusának végére befejeződött, azonban a páncélozott szállítójárművek Darfúrba küldése még függőben van.

Az úgynevezett **Heavy Support Package (HSP)**, amelynek keretében egy nagyobb kontingenst szállítanak 2007 második felében a helyszínre, a közös AU-ENSZ békefenntartó erő felállításáig nyújt segítséget az AMIS számára és 2250 fő katonai, 721 fő rendvédelmi és 1136 fő polgári személyzetet tesz ki, amelynek 287,9 millió dolláros költségét az ENSZ fedezi. A kiválasztásnál az afrikai egységek előnyt élveznek. Amennyiben nem sikerül a feladatra alkalmas afrikai személyzetet találni, az ENSZ arra törekszik, hogy a megfelelő személyzetet a felek mindegyike számára elfogadható országokból toborozzák.

A **közös AU-ENSZ műveletet** a szudáni kormány végül 2007. június 12-én, az ENSZ-főtitkár hathatós diplomáciai erőfeszítéseit, valamint az ENSZ, az AU és a szudáni kormány közti technikai egyeztetéseket követően hagyta jóvá. A művelet középpontjában a civilek védelme áll, azonban a mandátum a biztonsági és humanitárius segítségnyújtásra, a megállapodás végrehajtásának felügyeletére és az intézkedések jóváhagyására, a politikai folyamat véghezvitelére, az emberi jogok és a törvényes rend állapotának előmozdítására, valamint a csádi és közép-afrikai köztársasági határszakasz mentén lévő helyzet folyamatos felügyeletére és értékelésére is kiterjed.

A művelet méretét tekintve egyedülálló az ENSZ békefenntartás eddigi történetében, hiszen összesen csaknem 20 000 fős katonai, 6 147 fős rendvédelmi és 4 860 fős polgári kontingens kerül bevetésre, amely nagyobb, mint amit a szervezet jelenleg a Kongói Demokratikus Köztársaságban állomásoztat. A Biztonsági Tanács jóváhagyásának megszületésével a DPKO megkezdte a szükséges lépések megtételét annak érdekében, hogy a műveleti erők elsősorban az afrikai államokból kerüljenek ki. Az ENSZ-főtitkár világhossá tette, hogy a csapatok telepítésének üteme azon múlik, hogy a szudáni

kormány hogyan teljesíti azon kötelezettségvállalásait, miszerint feltétel nélküli támogatásban részesíti a háromfázisú tervet, időben ellátja a tagállamok által küldött személyzetet, és biztosítja az olyan szükséges infrastruktúrát és forrásokat, mint például az ivóvizet, amelyek a békefenntartók folyamatos telepítéséhez elengedhetetlenek. Az ENSZ-főtitkár arra ösztönözte a nemzetközi közösség tagjait, hogy biztosítsák a forrásokat a darfúri közös művelethez. Javaslatára szerint az ENSZ-tagok gondoskodnának a finanszírozásról az ENSZ által megállapított költségvetés alapján.

A közös művelet vezetése

A kongói származású Rodolphe Adada kapta azt a megtisztelő feladatot, hogy az AU és az ENSZ közös darfúri különmegbízottjaként (Joint Special Representative - JSR) a műveletet vezesse, jelentéstételi kötelezettséggel az ENSZ-főtitkár és az Afrikai Unió bizottsági elnöke felé. A JSR-t egy közös megállapodással kinevezett helyettes segíti munkájában. Működésének irányelveit az AU békéért és biztonságért felelős biztosa és az ENSZ békeműveleteiért felelős főtitkár-helyettese határozza meg. A műveleti erők napi működése az AU és az ENSZ által közösen elfogadott koncepcióval összhangban történik. A misszió vezetési-irányítási struktúráit, a 2006-os addisz-abebai és abujai megállapodásoknak, valamint a 2007. júniusában született közös műveleti jelentésnek megfelelően az ENSZ biztosítja.

A nigériai Martin Luther Agwai tábornokot az ENSZ-el folytatott egyeztetéseket követően az AU kinevezte a műveleti erők főparancsnokának. A tábornok közvetlenül a közös darfúri különmegbízottnak jelent. A fentiek a még kinevezésre váró rendőri biztosra is érvényesek.

Humanitárius erőfeszítések

Az ENSZ humanitárius szervezetei vezetik a világon a jelenlegi legnagyobb szabású segélyakciót, amely a körülbelül 4.2 millió, a darfúri válság sújtotta emberen próbál meg segíteni. Ezek közül 2.1 millió ember kényszerült elhagyni otthonát Szudánban belül, míg 236 ezren a csádi menekülttáborokban élnek. Darfúr több mint 650 millió dollár segélyre számíthat idén. Az ENSZ 13 ügynöksége, a Vöröskereszt és a Vörös Félhold, valamint 80 civil szervezet jóvoltából több mint 12 000 humanitárius dolgozó tevékenykedik a régióban, a bajba jutottakon segítve.

Az utóbbi négy év alatt ez a humanitárius tevékenység emberek százezreinek életét mentette meg. A halálozási szintet sikerült a kritikus szint alá tolni, az általános alultápláltságot felére csökkenteni a 2004 közepén tetőző válság akkori állapotához képest, és a darfúriak közel háromnegyede ma már egészséges ivóvízhez jut. Azonban a lakosság erőszakos kitelepítése továbbra sem szűnt meg a minden oldalról érkező támadásoknak köszönhetően, amely egyedül 2007 első öt hónapján mintegy 140 000 embert érintett. Sok menekülttábor azonban befogadóképességének határához érkezett, és a menekültek számának növekedésével a feszültség is nő.

A humanitárius akció és annak személyzete különösen ki van téve az erőszaknak. 2007. június 6-án 69 ott dolgozót raboltak el ideiglenesen, 37 konvojt támadtak meg, vagy fosztottak ki és 61 járművet térítették el. Egyes civil szervezetek az őket ért erőszak hatására visszaléptek.

Az ENSZ becslései szerint több mint félmillió ember Darfúrban el van vágva mindennemű humanitárius segítségnyújtástól. Ez a szám azonban 2007. februárjában még 900 000 volt, így elmondható, hogy a segélymunkások sokszor komoly áldozatokkal járó erőfeszítéseit, amelyet a válságsújtott területeken lévő emberek eléréséért folytattak, változatlan biztonsági helyzet mellett is siker koronázta. Az ENSZ folyamatosan nyomást gyakorol a khartoumi hatóságokra a segélymunkások biztonságának és a lakosság elérhetőségének javítására, aminek köszönhetően 2007. áprilisában a szudáni kormány és az ENSZ közös kommunikét adott ki darfúri humanitárius tevékenység hatékony biztosítása és elősegítése érdekében.

A donorok a darfúri segélyakciók 62 százalékát finanszírozzák, 2007. június 15. óta a kívánt 652 millió dollárból 396 millió dollárt elkülönítve, főleg élelmiszersegélyek céljára. Azonban más területek meglehetősen alulfinanszírozottak, így szükség van a további felajánlásokra. Az állandó biztonsági kockázatokkal nem számolva az ENSZ és humanitárius partnerei milliók számára biztosítják a túlélést és a védelmet.

Emberi Jogok

A szudáni kormány 2004. júliusában az ENSZ Szudáni Missziójának (UNMIS) az észak-déli béke megállapodás felügyeletének részeként engedélyt adott a szervezet emberi jogi megfigyelőinek darfúri tevékenységére. Ezek a szakemberek rendszeres jelentéseket készítenek az emberi jogok megsértéséről és korrekciós intézkedésekre tesznek javaslatot a helyi hatóságoknak.

2004. augusztusában az ENSZ-főtitkár Darfúrhoz küldte Louise Arbourt az ENSZ emberi jogi főbiztosát és Juan Mendezt, a népi támadások megelőzésével megbízott különleges tanácsadóját, hogy a helyszínen értékeljék a kialakult helyzetet, és hogy felszólítsák a feleket az emberi jogok súlyos megsértésének tarthatatlanságára és a nemzetközi emberi jogi egyezmények betartására. Juan Mendez úr 2005. szeptemberében visszatért Darfúrhoz, hogy ellenőrizze az akkor tett kötelezettségvállalások végrehajtását.

2004. október 7-én az ENSZ-főtitkár bejelentette egy vizsgálóbizottság felállítását annak megállapítására, hogy történt-e népi támadás Darfúrhoz. A bizottság utolsó jelentésében leírta, hogy habár a szudáni kormány közvetlenül nem rendelt el népi támadást, katonái és a velük szövetséges milíciák azonban *„válogatás nélkül támadtak civilekre, követtek el kínzásokat, emberrablásokat, a nemi erőszak különböző formáit, romboltak le falukat, fosztogattak és üldöztek el embereket otthonaikból”*. A jelentés szerint *„Darfúrhoz a nemzetközi támadások során a háborús és emberiség ellen elkövetett szörnyű bűntetteket nem lehet kevésbé súlyosnak tekinteni, mint magát a népi támadást.”* A dokumentum felszólította a Biztonsági Tanácsot, hogy *„ne csak az elkövetők ellen, de az áldozatok nevében is cselekedjen”*.

2005. április 21-én az ENSZ emberi jogi bizottsága (az emberi jogok tanácsának elődje) különleges rapportórt nevezett ki a szudáni emberi jogi helyzet felügyeletére. Sima Samar rendszeres helyszíni szemléi után írásban és szóban is jelentést tett az emberi jogok bizottságának (majd később tanácsának) és az ENSZ közgyűlés harmadik bizottságának.

2007. februárjában és márciusában az emberi jogok tanácsa különleges felügyelő missziót indított a darfúri emberi jogi helyzet vizsgálatára, majd ezután egy szakértőkből álló csoportot állított fel annak érdekében, hogy az a szudáni kormánnyal és az AU-val együttműködve biztosítsa az emberi jogi helyzetet javítását szolgáló határozatok és javaslatok végrehajtását. Június 20-án a szakértő csoport mandátumát hat hónappal meghosszabbították. Az emberi jogi főbiztos irodája (OHCHR) május 18-i, hetedik jelentésében a civil lakosság ellen 2007. januárja és márciusa közt elkövetett légi támadásokról számolt be. Az ENSZ-főtitkár ismételten felhívta a Biztonsági Tanács figyelmét a folytatódó darfúri válságra, és elítélte a civilek elleni erőszakot, beleértve a falvakat érő légi támadásokkal.

Nemzetközi Büntetőbíróság (ICC)

A fent említett vizsgálóbizottság ajánlásait követően 2005. márciusában a Biztonsági Tanács 1593-as határozatában beszámolt a Nemzetközi Büntetőbíróságnak a darfúri helyzetről, és utasította Szudánt, hogy vesse magát alá a törvényszéki vizsgálatnak. 2007. május 2-án az ICC emberiség ellen elkövetett és háborús bűnök miatt elrendelte Ahmad Harun, a szudáni kormány volt belügyminiszterének, jelenlegi humanitárius ügyekért felelős miniszterének, valamint a dzsandszavid milícia parancsnokának, Ali Muhammad Ali Abd-Al-Rahman letartóztatását.

Környezetvédelem

Az ENSZ Környezetvédelmi Programjának (UNEP) 2007. június 21-én kiadott jelentése szerint Szudán számos régiójában (leginkább Kordofan és Darfúr tartományban) kimutatható a hosszú távú éghajlatváltozás, amelyet a csapadék hiánya jelez. A dokumentum megállapítja továbbá, hogy a klímaváltozás Darfúr északi részén szinte példa nélkül álló méreteket öltött, és hatása szoros összefüggésben áll a fegyveres válsággal.

Ráadásul az évtizedekig tartó társadalmi konfliktus gyors ütemben erodálja a környezetvédelmi szolgáltatásokat az ország számos kulcspontján. Az UNEP szerint a környezetgazdálkodásba való beruházások, amelyet a nemzetközi közösség által és az ország gáz- és olaj kiviteléből lehetne finanszírozni, elengedhetetlen részei lesznek a szudáni béketeremtésnek.

Az észak-déli békefenntartás

Az UNMIS 2005 tavaszán kapott hatalmazást az átfogó béke megállapodás (Comprehensive Peace Agreement - CPA) levezénylésére az észak-szudáni Nemzeti kongresszusi párt (National Congress Party) és a dél-szudáni Népi szabadságmozgalom pártja (People's Liberation Movement) között. Az UNMIS-t jelenleg 10 000 katona és 600 rendőr alkotja. Mostani mandátuma 2007. októberében lejár ugyan, azonban annak meghosszabbítása a CPA 2011-re várható megvalósulásáig csaknem biztosra vehető.

A Biztonsági Tanács határozatai

A releváns BT határozatok a következők: az UNMIS felállításáról szóló 1590 (2005) határozat, a darfúri szankciók elrendeléséről szóló 1556 (2004) és 1591 (2005) határozatok, az UNMIS darfúri mandátumát és kapacitását szabályozó